

Sprog i Norden

Titel: En øyebevægelsesstudie av 5.-klassinger som ser på teksten tv

Forfatter: Janne Skovgaard Bjoveit

Kilde: Sprog i Norden, 2013, s. 1-7 [i hæftet: s. 51-58]

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Dansk Sprognævn

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

En øyebevegelsesstudie av 5.-klassinger som ser på teksten tv

Janne Skovgaard Bjoveit

Sammendrag

Teksting er den nest største kilden til tekstlesing vi har i Norge (Blystad og Maasø 2004), og nordmenn blir eksponert for teksting helt fra barnsben av. Informantene i Janne Skovgaard Kristiansens studie (2008) rapporterer at de leser teksting «automatisk». Spørsmålet er *hvordan* nordmenn leser teksting på tv, og hvordan lese-mønsteret varierer avhengig av lese-hastighet, lese-forståelse og kjennskap til kilde-språket. I denne studien analyseres øye-bevegelses-mønsteret til 28 5.-klassinger som ser på en tv-serie rettet mot deres aldersgruppe.

En annerledes form for tekst

Teksting skiller seg fra andre former for tekst på en rekke områder. Når vi leser bøker, bestemmer vi selv når vi skal bla om. Når vi leser nettaviser og blogger, bestemmer vi selv når vi skal rulle nedover siden. Teksting på tv er flyktig, teksten har bestemt når teksten skal på skjermen — og når den skal ut igjen. Seeren kan ikke umiddelbart bestemme at han eller hun vil lese teksten om igjen.

Når vi ser en episode av *Greys Anatomy* i Norge, ser vi handlingen i bildet, vi hører hva de sier på engelsk, og vi kan lese dialogen på norsk i tekstingen. Tekstingen konkurrerer med både bilde og lyd om oppmerksomhet, en såkalt multimodal ramme (Kress 2010). Lesing av teksting på tv, hvor vi har levende bilder som krever oppmerksomhet i bakgrunnen, er slikt sett en kompleks situasjon.

I tillegg til at tekstingen er flyktig og et supplement til bilde og lyd, er teksting en av de få formene for oversettelse hvor seeren har umiddelbar tilgang til kilde-språket. Det gjør at seeren konstant kan kontrollere om teksten har oversatt riktig såfremt han eller hun har god kjennskap til kilde-språket.

Teksting er en av få tekstformer som ikke ønsker oppmerksomhet. Tekstere tilstreber at seeren ikke skal legge merke til teksten, blant annet ved å være uhyre nøye med tidskodningen. Når vi har sett en episode av *Borgen*, og følgelig blitt eksponert for ca. 4300 ord, eller 22 750 tegn, skal vi huske ansiktsuttrykk, dialog, scener og konflikter – ikke forstyrrende teksting og eventuelle skrivefeil. God teksting er usynlig.

Teksting er viktig

Blystad og Maasø skriver i sin rapport *Den usynlige teksten. Om teksting på norsk fjernsyn* (2004) at hvis man regner med at en nordmann leser kun halvparten av teksten han eller hun eksponeres for, er teksting den nest mest leste formen for tekst i Norge, kun slått av avislesing. Eksponeringen for teksting er også jevn fordelt i befolkningen, både hva kjønn og alder angår. De som ser mest på teksten tv, er de yngste og de eldste. Dette gir seg også utslag i barns motivasjon for å lære å lese. I 2000 rapporterte daværende leder for Dansk lærerforening, Jens Raahauge, at 72 av 75 1.-klassinger sa at de ønsket å lære seg å lese for å kunne lese teksting på tv. "Books were not a motivational factor" (Boen og Kure 2000, sitert i Orero 2004).

Blystad og Maasø skriver at det er rimelig å anta at tv-teksting spiller en viktig rolle for barns språkinnlæring og leseferdigheter, men presiserer at det krever et visst lesetempo for at barna skal kunne følge med (2004, s. 27). Det er ikke gjort noen nyere undersøkelser om hvor mye barn nå blir eksponert for teksten tv, men det er rimelig å anta at med dubbingens inntog eksponeres barn for mindre tekst nå enn i 2004.

NRK Supers redaktør Nils Stokke sier at i deres kanal, som sender 13 timer i døgnet, er ca. 75 prosent av innholdet kjøpt inn fra utlandet. Han sier videre at "av alt det vi kjøper inn, er brorparten dubbet, fordi mange i målgruppen ikke kan lese eller er dårlige til å lese. Det verbale er ofte viktig for å forstå helheten i programmet" (Aftenposten, 27. mars 2013). Dette gjelder også programmer rettet mot de store barna. Dubbing er normen også hos de andre barnekanalene som sender i Norge, som for eksempel Cartoon Network og Disney Channel. Språkforsker Øystein A. Vangsnes ved Universitetet i Tromsø påpeker i en artikkel publisert i Aftenposten 24. mars 2013 at man ved å dubbe "fratar barna lesetrening som de ville fått dersom man i stedet hadde benyttet seg av undertekster".

Tidligere forskning

I masteroppgaven *Intralingual subtitling of Norwegian film – representing the audio aspect in the best way possible for both a hearing and a hard of hearing audience* (2008) dokumenterte jeg nordmenns holdninger til teksting av norsk film på kino. Undersøkelsen viste at ca. 70 prosent av de hørende informantene foretrakk teksting selv om dialogen er på norsk. De begrunner dette med at forståelsen blir bedret, det er lettere å oppfatte hva som blir sagt, og at teksting er et nødvendig supplement til varierende lyd kvalitet i norske filmer. Samtidig svarer informantene at teksting er forstyrrende for det visuelle. Informantene sier også at de leser teksten "automatisk", selv om kilde språket er norsk.

Felles for de få øyebevegelsesstudiene av hvordan voksne leser teksting på tv, er at hovedproblemstillingen er hvor mye tid som tilbringes i tekstefeltet, hvordan man beveger blikket fra bilde til tekst, ikke hvordan teksten leses. Géry d'Ydewalle (1991) studerte øyebevegelsene til nederlendere, som er vant til teksting, versus amerikanere, som ikke er vant til teksting, for å finne ut om familiaritet med teksting gjør at informantene tilbringer mer tid i tekstefeltet. d'Ydewalle konkluderer med at amerikanske og nederlandske studenter bruker like mye tid på tekstingen, men han hevder at "Dutch-speaking subjects are able to shift effortlessly between the visual image and the subtitle" (1991, s. 652).

Resultatene av d'Ydewalles studie er diskutert i artikkelen "Same-Language subtitling on television in India". Forfatterne tolker d'Ydewalles funn på følgende måte:

"Reading subtitles is automatic and this automatic reading does not require prior experience or habit formation with subtitles. (...) If subtitles are there, they will be read and simultaneously processed with the audio in a complementary matter."

(Kothari, Pandey og Chudgar, 2004)

I 2000 gjorde Jonas Borell ved Universitetet i Lund en øyebevegelsesstudie, "Subtitling or Dubbing? An investigation of the effects from reading subtitles on understanding audiovisual material". Målet var å finne ut om lesing av undertekster ville ha en negativ effekt på forståelsen av det audiovisuelle materialet. I studien viste Borell informantene tekstede og dubbede versjoner av en tegnefilm, *Asterix og Obelix*, og målte hvor lang tid de ulike gruppene tilbrakte i tekstefeltet. Borell konkluderer med følgende:

"The use of subtitles does not exercise negative influence on the actual understanding/perception of coherence of audiovisual material such as movies and TV Programs."

(Borell 2000, s. 15—16)

I "Effect of text chunking on subtitling" av Dhevi Rajendran (2011) undersøkes øyebevegelsesmønsteret til informanter som ser på rullende teksting og teksting i blokker, ulike eksponeringsmetoder brukt i teksting for hørselshemmede. Den viser antall fikseringer på teksten og prosentvis fordeling av fokus på tekst og bilde. Rajendran slår fast at det fikseres mer på teksten dersom den ruller istedenfor å eksponeres i ferdige tekstblokker, fordi leseren da stadig

venter på nye ord på skjermen. Ut over dette er ikke adferden i tekstblokken beskrevet.

Øyebevegelsesstudie av norske 5.-klassinger

I 2011 ga RAM, Rådet for anvendt mediaforskning, prosjektstøtte til Teksting – en annerledes form for lesing. I samarbeid med Per Henning Uppstad, førsteamanuensis ved Lesesenteret på Universitetet i Stavanger, ble eksperimentdesignet ferdigutviklet. Datainnsamling for 5.-klasse ble gjennomført av Janne Skovgaard Bjotveit i januar 2012. Per dags dato foreligger øyebevegelsesdata av høy vitenskapelig kvalitet for 28 elever. Elevene fikk se to videoer, begge på ca. ni minutter, fra en tv-serie rettet mot deres målgruppe, valgt i samråd med representanter fra NRK Super. Videoene er teksten av Liv Kari Waage ved NRKs tekstekontor. Elevene ble eksponert for engelsk video med norsk tekst og norsk video (dubbet) med norsk tekst, henholdsvis 91 og 98 tekstblokker. I tillegg er det samlet inn resultater fra nasjonale prøver i norsk og engelsk, Carlstens lesetest og ordkjedetesten. Det er også gjort forhåndsintervjuer med elevene om deres vaner for bruk av tv-, dvd-, spill- og internett.

Etter systematisering av datamaterialet fra studien foreligger det nå 5200 bilder av 5.-klassingers øyebevegelser innenfor tekstblokker. Et eksempel på et slikt bilde kan sees under.

I tillegg er store deler av datamaterialet analysert bilde for bilde, fiksering for fiksering, og lagt inn i en oversikt som inneholder bevegelsesmønster, beskrivelse av øyebevegelsene og kommentarer til adferden. Når materialet er ferdig analysert, blir det mulig å fastslå blant annet hvilken strategi 5.-klassinger flest bruker for å lese teksting på tv.

Preliminære funn viser at 5.-klassinger flest flytter blikket fra bildet til teksten når teksten blir eksponert, de leser teksten lineært fra venstre til høyre og flytter så blikket tilbake til bildet. Flere flytter også blikket fra teksten til bildet hvis det skjer noe interessant i bildet, for så å returnere til teksten og fortsette der de slapp. Dette er i tråd med hva de voksne informantene i d'Ydewalles studie fra 1991 gjør, de skifter uanstrengt mellom bilde og tekst. I tillegg kan man i datamaterialet se antydninger til at de svakeste leserne ser på flere 1-linjere, tekstblokker bestående av kun en linje, enn 2-linjere. Hvis dette bekrefte av de forestående analysene, er det et insentiv til å velge 1-linjere fremfor 2-linjere når det tekstes for barn. Dette bør kun gjøres i tilfeller hvor det ikke forringer setningsstrukturen eller går på bekostning av eksponeringstid.

Summary

As the preferred method for translating television, films and other audiovisual material in Norway, subtitling is one of our most read forms of text (Blystad and Maasø, 2004). Janne Skovgaard Kristiansen (2008) found that Norwegians report reading subtitles "automatically", preferring subtitles even when the source language is Norwegian.

The present eye-tracking study examines how subtitles are read – and how the eye-movements vary with pupils' level of reading speed and comprehension. 28 Norwegian 5th graders were exposed to nine minutes of a TV-series relevant to their age and interest, and their eye-movements were analysed.

Referanseliste

Blystad, Espen og Maasø, Arnt, 2004: "Den usynlige teksten – om teksting på norsk fjernsyn". Universitetet i Oslo: IMK-tjenester, institutt for medier og kommunikasjon.

Borell, Jonas, 2000: "Subtitling or dubbing? An investigation of the effects from reading subtitles on understanding audiovisual material". Lund: Lund University Sweden.

- d'Ydewalle, Géry, Praet, Caroline, Verfaille, Karl and og Van Rensbergen, Johan, 1991: "Watching Subtitled Television – Automatic reading behaviour" in *Communication Research*, v18 n5 s. 650–66.
- Holmquist, Kenneth and Nyström, Marcus, 2011: *Eye Tracking. A Comprehensive Guide to Methods and Measures*. New York: Oxford University Press.
- Ivarsson, Jan, 1992: *Subtitling for the Media*. Stockholm: Transedit.
- Ivarsson, Jan og Carroll, Mary, 1998: *Subtitling*. Stockholm: Transedit.
- Jensema, Carl J., 2000: "Eye Movement Patterns of Caption Television Viewers". *American Annals of the Deaf*, v145 n3 s. 275–85.
- Kothari, Brij, Pandey, Avinash og Chudgar, Amita R., 2004: "Reading Out of the "Idiot Box": Same-Language Subtitling on Television in India". In *Information Technologies and International Development* 1544–7529 vol: 2(1) 2004 s. 23–44. Kress, Gunter, 2010: *Multimodality. A social semiotic approach to contemporary communication*. New York: Routledge.
- Kristiansen, Janne Skovgaard, 2008: "Intralingual subtitling of Norwegian film – representing the audio aspect in the best way possible for both a hearing and a hard of hearing audience". Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Lomheim, Sylfest, 1998: *Skrifta på skjermen. Korleis skjer teksting av fjernsynsfilm?* Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Orero, Pilar (ed.), 2004: *Topics in audiovisual translation*. Amsterdam Philadelphia: J. Benjamins.
- Rajendran, Dhevi J., Andrew T. Duchowski, Pilar Oreo, Juan Martínez and Pablo Romero-Fresco, 2012: "Effects of text chunking on subtitling: A quantitative and qualitative examination", in *Perspectives* 20:4.
- Rayner, K., 1998: "Eye movements in reading and information processing: 20 years of research." *Psychological Bulletin* 124 (s. 372–422).

Avisartikler

Du gjør ikke barna en tjeneste ved å velge dubbet film. Aftenposten 24. mars 2013. <http://www.aftenposten.no/kultur/--Du-gjør-ikke-barna-en-tjeneste-ved-a-velge-dubbet-film-7157296.html#.UXZygILHIXK> (sist besøkt 23. april 2013).

EU anbefaler: Lav flere undertekster på tv. Politiken 3. april 2013. <http://politiken.dk/kultur/tvogradio/ECE1934896/eu-anbefaler-lav-flere-undertekster-paa-tv/> (sist besøkt 23. April 2013).

Mengde tekst i Borgen er basert på teksten av episode 1 i sesong 2 sendt på NRK våren 2013. Teksten bestod totalt av 4299 ord, 22 755 tegn.

Janne Skovgaard Bjotveit har en master i Literacy Studies fra Universitetet i Stavanger og jobber som nyhets- og direktetekster hos NRK.